

Συριανά γράμματα

ιστορία · λογοτεχνία · λαογραφία · καλές τέχνες

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΡΟΥΣΣΟΣ: Ο Ηρακλής εξοντώνει τους Βορεάδες στην Τήνο • ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΡΟΖΟΣ: Οι σχέσεις Σύρου και Τήνου • ΙΩΣΗΦ Γ. ΠΡΕΛΩΡΕΝΤΖΟΣ: Σύντομη ιστορία της Τήνου • ΣΑΒΒΑΣ ΑΠΕΡΓΗΣ: Ο τορπιλισμός της «Έλλης» • ΑΡΜΑΝΔΟΣ Ι. ΒΙΤΑΛΗΣ: Μια 25η Μαρτίου στην Τήνο του περασμένου αιώνα • ΜΑΡΚΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ: Το Κάστρο της Τήνου. Το Εάμπουργο • ΓΙΑΝΝΗΣ Μ. ΨΑΛΤΗΣ: Οι περιοtereώνες της Τήνου • Ν.Α. ΓΡΥΠΑΡΗΣ: Συμβολή στη βιβλιογραφία της Τήνου • ΣΙΜΟΣ ΜΙΑΤ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ: Τούρκος σκλάβος ενέχυρο για χρέη του κυρίου του • ΑΛΕΚΟΣ Ε. ΦΛΩΡΑΚΗΣ: Η Τήνος και το μάρμαρο • ΧΑΡΗΣ ΜΙΧ. ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ: Τήνιοι αγιογράφοι και ζωγραφικά έργα στην Τήνο • ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΤΕΛΑΡΟΣ: Περιγραφή της γεωλογικής δομής της Τήνου • ΓΕΩΡΓ. Κ. ΓΙΑΓΚΑΚΗΣ: Γεωγραφία – Κοινωνία – Οικονομία • ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑΣ: Οι Τήνιοι καλλιτέχνες • ΔΗΜ. Β. ΒΑΡΘΑΛΙΤΗΣ: Οι πρώτοι Τηνιακοί επιστήμονες • ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΜΜΗ: Μια ιστορία από τη λαϊκή θυμοσοφία • Γ.Α. ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ: Γλωσσικά Τήνου

Αφιέρωμα στην Τήνο, το νησί της Ευαγγελίστριας.

Τούρκος σκλάβος ένέχυρο για χρέη του κυρίου του

του Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη

Ο ΒΕΝΕΤΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ πόλεμος της περιόδου 1645-1669, πού είχε σάν στόχο τήν κατάληψη τής βενετοκρατούμενης Κρήτης από τούς Τούρκους, ἔληξε μέ νίκη τῶν τελευταίων ἀφοῦ ἐπισώρευσε ἀπερίγραπτα δεινά καί στό στρατηγικῆς σημασίας κυκλαδικό πολύνησο. Κατά τή μακροχρόνια διάρκειά του σημειώθηκε, μεταξύ τῶν ἄλλων, ἔξαρση τής δουλείας καί τοῦ δουλεμπορίου πού ἀσκήθηκαν, τόσο ἀπό λογῆς-λογῆς καί φύτρας πειρατές, πού κατέκλυσαν τότε τό Ἄρχιπέλαγος, ὅσο καί ἀπό τούς δύο ἐμπολέμους, παράλληλα μέ τή χρησιμοποίηση τῶν σκλάβων γιά τίς πολεμικές ἀνάγκες.

Τό δουλεμπόριο εἶχε πάρει τόση ἔκταση, ὥστε συμμετεῖχαν στήν ἄσκησή του καί αὐτοί οἱ νησιῶτες καί «ὄχι σπανίως καί αὐτοί οἱ εἰς τάς νήσους ἱεράρχαι ἀμφοτέρων τῶν δογμάτων» (βλ. Δημ. Π. Πασχάλη, Πειρατεία καί δουλεμπορία ἀνά τάς Κυκλάδας ἐπί τουρκοκρατίας, Ἄνδριακά Χρονικά, 1, Ἰανουάριος 1948, σελ. 152). «Φαίνεται λίαν περιέργων», γράφει στή συνέχεια ὁ Πασχάλης (σελ. 153), τό γεγονός, ὅτι οἱ Ἕλληνες πουλοῦσαν σκλάβους ἀκόμη καί Τούρκους καί ἀναφέρει τρία σχετικά ἔγγραφα, δύο τῆς Πάρου, πού συντάχθηκαν στά 1694 καί 1695, καί ἓνα τῆς Νάξου, στά 1791. Στό τελευταῖο εἶχε συμπράξει καί ὁ μητροπολίτης Παροναξίας Νεόφυτος. Ὁ καθολικός ἀρχιεπίσκοπος Νάξου Βαρθολομαῖος Πόλλα, ἔγραφε στά 1665, Ὁκτωβρίου 1, ὅτι τά Χριστούγεννα τοῦ 1659, ἐπῆγε στή Μῆλο, ὅπου ναυλοχοῦσε ἡ βενετσιάνικη ἀρμάδα μέ ναύαρχο τό Φραγκίσκο Μοροζίνη, γιά νά περάσει κοντά του τίς Ἁγίες Ἡμέρες. Ὁ Μοροζίνης, τόσο πολύ εὐχαριστήθηκε ἀπό τήν παρουσία τοῦ Πόλλα, ὥστε τοῦ δώρησε ἓνα σκλάβο γιά νά τόν «ἀπελευθερώσει» ἀντί καταβολῆς 300 *pezze da otto*. «Ὅταν ἐπῆρα στήν ἐξουσία μου τό σκλάβο», συνέχιζε ὁ ἀρχιεπίσκοπος στήν ἐπιστολή του, «τόν ἐμπιστεύθηκα σέ ἓναν Ἕλληνα πού θά πῆγαινε στήν Τουρκία (ὁ σκλάβος ἦταν προφανῶς Τούρκος) μέ τήν ὑποχρέωση νά μοῦ φέρει 300 *pezze da otto*. Ὅμως μέχρι σήμερα δέν κατάφερα νά εἰσπράξω παρά μόνο 190 *pezze* γιατί αὐτός ὁ Ἕλληνας ἔχει δραπετεῦσει στήν Τουρκία καί ἐκεῖ δέν μπορῶ νά τόν ἐξαναγκάσω νά ἐξοφλήσει τό σύνολο τῆς ὑποχρέωσής του». (Ἀρχεῖο SCPF/SOCG. 275, f. 359^R). Τήν ἐπιστολή ἔστειλε ὁ Πόλλα στήν Προπαγάνδα γιατί εἶχε κατηγορηθεῖ ὅτι ἰδιοποιηθηκε τά χρήματα ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τοῦ σκλάβου πού ἀνήκαν, κατά τούς κατηγορούς του, στήν ἀρχιεπισκοπή, ἐνώ, κατά τούς δικούς του ἰσχυρισμούς, ὁ σκλάβος ἦταν προσωπικό του δῶρο ἀπό τόν Μοροζίνη.

Καί στά δημοσιεύμενα ἐδῶ δύο ἔγγραφα τῆς Τήνου ἔχει ἀνάμιξη ὀρθόδοξος κληρικός τῆς Μυκόνου καί ὁ μητροπολίτης Παροναξίας Θεοφάνης τό δέ «ἀντικείμενο», πού δόθηκε ἐνέχυρο γιά τήν καλή ἐκτέλεση δανειακῆς σύμβασης, τό ὁποῖο ἀργότερα ἐκποιήθηκε, ἦταν ἕνας Τουρκοκός σκλάβος, ὀνόματι Αἰβαζῆ. Τό ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ τελευταῖος εἶχε γίνει σκλάβος αὐτοθέλητα, στή θέση ἄλλου πού βρισκόνταν στίς φυλακές τῆς Τήνου, ὅπου τόν ἀντικατέστησε ὕστερα ἀπό ἔγκριση τοῦ Προβλεπτοῦ Degio. Προφανῶς ὁ πραγματικός σκλάβος θά ἦταν κάποιο προσφιλέ πρόσωπο τοῦ Ἰαῖβαζῆ.

Ὁ σκλάβος, ἄγνωστο μέ ποιόν τρόπο, περιῆλθε στήν κυριότητα κάποιου Φραντζέσκου Παουλίνα, καπετάνιου ἐμπορικοῦ, πιθανόν, σκάφους κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου. Ὅταν αὐτός βρέθηκε στήν ἀνάγκη νά δανειστεῖ χρήματα παρέδωσε στούς δανειστής του, τόν Τήνιο ἢ κάτοικο τῆς Τήνου Φίλιππο Γραμμάτικα καί παπα-Μάρκο Κορίνθιο, οἰκονόμο Μυκόνου, σάν ἐνέχυρο γιά ἐξασφάλισή τους, τόν Ἰαῖβαζῆ. Ὅσο κρατοῦσε ὁ πόλεμος ὁ σκλάβος βρισκόνταν στήν Τήνο, στά χέρια τοῦ Γραμμάτικα. Μετά ὁμῶς τήν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης μεταξύ Τουρκίας καί Βενετίας δέν ἦταν δυνατόν νά παραμείνει στό ἔδαφος τῆς βενετσιάνικης Τήνου καί μεταφέρθηκε στή Μύκονο, στόν ἄλλο δανειστή παπα-Μάρκο Κορίνθιο, δηλαδή ἐπί τουρκικοῦ ἔδαφους. Στό σημεῖο ἀκριβῶς αὐτό βρίσκεται τό «λίαν περιεργον» πού ἐπικαλεῖται ὁ ἀείμνηστος Πασχάλης. Ὅτι στό τουρκικό κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ Ἕλληνες ἐμπορεύονταν σκλάβους Τούρκους! Τό ζήτημα εἶναι πολύ ἐνδιαφέρον καί ἀξιο μελέτης, ἄν δέν ὑπάρχει κάποια σχετική πού δέν γνωρίζω ἐγώ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μετά τή μεταφορά τοῦ σκλάβου στή Μύκονο, ἐμφανίστηκαν καί ἄλλοι δανειστής τοῦ καπετάν Παουλίνα μέ ἀποτέλεσμα νά ἐκδοθοῦν καί δικαστικές ἀποφάσεις πού καθόρισαν, ἀπό τό προϊόν τῆς ἐκποίησης ἢ τῆς καταβολῆς λύτρων γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ σκλάβου, νά ἰκανοποιηθοῦν πρῶτοι οἱ Γραμμάτικας καί παπα-Μάρκος Κορίνθιος, ἀπό δέ τό τυχόν περίσσευμα, μέ εὐθύνη τῶν τελευταίων, οἱ ὑπόλοιποι δανειστής. Σ' αὐτούς καταλέγονταν κάποιος Λεονῆς καί ὁ Ἰάκωβος Μπαρμπαρῆγος, μέ παρέμβαση τοῦ ὁποῖου ἐπιλήφθηκε τοῦ ζητήματος ἡ Δικαιοσύνη.

Ὁ σκλάβος πούληθηκε ἀπό τόν παπα-Μάρκο Κορίνθιο τόν Φεβρουάριο 1670 στόν μητροπολίτη Παροναξίας Θεοφάνη Μαυρογορδάτο γιά 550 ρεάλια. Ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ μητροπολίτης δέν ἐπλήρωσε ἀμέσως τά χρήματα, ἀλλά παρέδωσε στόν πωλητή χρεωστικό ὁμολόγο μέ τήν ὑπόσχεση νά τά ἐξοφλήσει «εἰς διορίαν μῆνες ἔξι» (βλ. ἔγγραφο Νο 3), ὑποθέτω ὅτι τόν ἀγόρασε γιά νά τόν ἀπελευθερώσει, κι' αὐτός, μέσα σέ ἔξι μῆνες θά ἔστειλε τό χρέος στό μητροπολίτη γιά νά πληρώσει τόν παπα-Μάρκο Κορίνθιο.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ποιά ἀκριβῶς ὑπῆρξε ἡ ἐξέλιξη τοῦ ζητήματος παραμένει σημεῖο ἄγνωστο. Μετά ἀπό δύο χρόνια ὁμῶς, στά 1672, ὁ καπετάν Παουλίνα διεκδίκησε τήν ἀξία τοῦ σκλάβου του, ὄχι ἀπό κάποιο ἀπό τά πρόσωπα πού ἀναφέρθηκαν μέχρι τώρα, ἀλλά ἀπό τελείως ἀμέτοχο στήν ὑπόθεση. Γιά τό ζήτημά του ἀναφέρθηκε στό Βαίλο τῆς Βενετίας ἀξιῶνοντας τήν καταβολή ποσοῦ 500 ρεαλιῶν ἀπό τόν Ἀντριώτη μεγαλέμπορο καί πρόξενο, ἀπό τό 1671, τῆς Βενετίας στήν Κρήτη Γάσπαρο Κοντόσταυλο χωρίς νά εἶναι γνωστοί οἱ λόγοι πού ἐπικαλέσθηκε.

Ὁ Κοντόσταυλος, ὅταν ἐπῆρε σχετική διαταγή τοῦ Βαίλου, τοῦ ἀπηύθυνε τὰ δύο πρῶτα ἀπό τὰ δημοσιεύόμενα ἔγγραφα, δηλαδή τὴν ἀπάντησή του, πού ἔγραψε στήν Τήνο στίς 10 Ἰουνίου 1672 (ὅπου βρισκόνταν γιά ἐμπορικές καί οἰκογενειακές του ὑποθέσεις) καί ἀντίγραφο μαρτυρικοῦ, ἀπό 13 Φεβρουαρίου 1670, ὑπογραφῆς τοῦ γαμπροῦ του Κωνσταντίνου Ἀλιπράντη, ἀπό τὰ ὁποῖα προκύπτουν τὰ ὅσα ἱστορήθηκαν παραπάνω, ἀρνούμενος κάθε ἀνάμιξη στήν ὑπόθεση. Τά ἔγγραφα ἔστειλε στήν ΚΠολη, γιά λογαριασμό τοῦ Κοντόσταυλου, ὁ Ἀλιπράντης μέ ἐπιστολή του τῆς 4ης Ἰουλίου 1672 (ν. ἡμ.), στήν ὁποία σημείωνε: «Ὁ κ. Γάσπαρος, πίο socero (πενθερός μου) πέρασε ἀπό ἐδῶ (τὴν Τήνο) καί ἀνεχώρησε ἀμέσως γιά τὰ Χανιά, ὅπου τόν καλοῦν τὰ καθήκοντά του, καί μοῦ ἄφησε τὰ ἐσωκλειόμενα γιά νά τὰ στείλω στήν ἐξοχότητά σας».

Τά ἀνωτέρω ἔγγραφα βρισκόνται στό Κρατικό Ἀρχεῖο Βενετίας (ASV, Bailo, φάκ. 116) καί εἶναι γραμμένα στά ἰταλικά. Δημοσιεύω ἐδῶ τὰ δύο πρῶτα σέ ἐλεύθερη μετάφραση στά ἑλληνικά (κατά τὴν ὁποία φρόντισα νά μήν κακοποιήσω τό νόημα τῶν κειμένων τους), καθώς καί ἓνα τρίτο πού βρίσκεται στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ. – Συλλογή Περ. Ζερλέντη, φάκ. 155) καί εἶναι τό χρεωστικό ὁμολόγο τοῦ Θεοφάνη Μαυρογορδάτου. Κάτω ἀπό κάθε ἔγγραφο παραθέτω σημειώσεις γιά μερικά ἀπό τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτὰ πρόσωπα μέ πληροφορίες πού ἔτυχε νά γνωρίζω ἀπό τό μέχρι τώρα ἐρευνητικό μου ἔργο. Γιά τὰ ὑπόλοιπα, ἂν καί ἐρεύνησα σχετικῶς, ὄχι ὁμως ἐμπεριστατωμένα, σημειώνω τὴν ἔνδειξη «πρόσωπο ἄγνωστο».

Ἐγγραφο 1ο

Ἐκλαμπρότατε Κύριε

Ἡ ταπεινή καί γεμάτη σεβασμό ἐκδήλωση τιμῆς πού χαρακτηρίζει τὴν παροχή τῶν ὑπηρεσιῶν μου πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας μοῦ δίνει τό θάρρος νά σᾶς ἀπευθύνω τὴν παρούσα στήν προσπάθειά μου νά διαπιστώσω μέ ἀκρίβεια τίς αἰτίες τῶν διαταγῶν σας προκειμένου νά προσφέρω καλύτερα τίς ὑπηρεσίες μου κατά τόν διακάη μου πόθο.

Μέ τίς ἐπιστολές τῆς ἐκλαμπρότητάς σας τῆς 20ῆς τοῦ περασμένου Μαΐου μοῦ δώσατε ἐντολή νά προέλθω στήν καταβολή 500 ρεαλιῶν πρὸς τόν καπετάν Φραντζέσκο Παουλίνα⁽¹⁾ γιά τὴν δῆθεν ἐξαγορά τοῦ σκλάβου του· τό γεγονός μοῦ προξένησε κατάπληξη γνωρίζοντας ὅτι οὐδέποτε ἔχω ἀσχοληθεῖ μέ τό ζήτημα αὐτό ἢ ἄλλη παρόμοια ἐργασία μέ τόν εἰρημένο Φραντζέσκο. Εἶμαι σέ θέση νά γνωρίζω καλά καί σᾶς πληροφορῶ ὅτι ὁ σκλάβος τοῦ Παουλίνα βρισκόνταν ἐδῶ στήν Τήνο, στά χέρια τοῦ κ. Φιλίππου Γραμματικά⁽²⁾, ὁ ὁποῖος τόν κρατοῦσε ὡς ἐνέχυρο καί ἐξασφάλιση διαφόρων ἀπαιτήσεων, δικῶν του καί τοῦ αἰδεσιμ. οἰκονόμου τῆς Μυκόνου⁽³⁾ καί, ἀφοῦ ἔγινε ἡ εἰρήνη, μέ τό νά ἀπαγορευεῖται ἡ κράτηση σκλάβων σ' αὐτό τό νησί, μεταφέρθηκε στή Μύκονο στά χέρια τοῦ ἀνωτέρω οἰκονόμου καί στή συνέχεια, μέ τό νά ἐμφανιστοῦν πολλοί πιστωτές τοῦ εἰρημένου Παουλίνα, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ ἀξιώτιμος κ. Λεονῆς⁽⁴⁾, ἐκδόθηκαν δικαστικές ἀποφάσεις καί ἄλλες νομικές πράξεις πού ὀδήγησαν τελικά σέ ἐπί μέρους ἱκανοποιήσεις (τῶν

πιστωτών) από τό ποσόν πού εισπράχθηκε από τήν ἀπελευθέρωση τοῦ σκλάβου, ὅπως ἐπιπρόσθετα μπορεῖ νά διακριβώσει ἡ ἐκλαμπρότητά σας ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ συνημμένου ἀντιγράφου ὅτι ἐγώ δέν εἶχα, οὔτε ἔχω ἔστω καί στό ἐλάχιστο συμμετοχή στό ζήτημα αὐτό, μπορεῖτε δέ νά εἰσθε ἀπόλυτα βέβαιος γι' αὐτό, ὅπως ἐπίσης καί γιά τό ὅτι ὁ εἰρημένος Παουλίνα καταφέρεται ἐναντίον μου ἀδίκως καί μόνο ἀπό πρόθεση κατασκευοφάντησής μου. Ἐπί τοῦ παρόντος σᾶς ἀπευθύνω ὡς ἀπάντησιν τά ἀνωτέρω καί διατελῶ μέ ἄκρα ταπεινότητα,

Τήνος, 10 Ἰουνίου 1672

τῆς ἐξοχότητάς σας εὐπειθέστατος
Γάσπαρος Κοντόσταυλος⁽⁵⁾

Ἐγγραφο 2ο

Ἀντίγραφο

13 Φεβρουαρίου 1670

Ὁ κύριος Κωνσταντῆς Ἀλιπράντης⁽⁶⁾, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε στά χέρια του τόν Τοῦρκο σκλάβο Ἀἰβαζή⁽⁷⁾, πού βρίσκονταν στή φυλακή γιά λογαριασμό ἄλλου μέ ἔγκρισιν τοῦ ἐξοχοτάτου καί ἐκλαμπροτάτου Προβλεπτή κυρίου Degio⁽⁸⁾, παρέχει βεβαίωση καί μαρτυρία ὅτι, ὁ κ. Φίλιππος Γραμματικάς καί ὁ παπα-Μάρκος Κορίνθιος⁽⁹⁾, μετά τήν ἱκανοποίησή τους γιά ἀπαιτήσεις καί τίς δαπάνες τοῦ σκλάβου ἀπό τό ποσόν τῆς πώλησης ἢ τῆς ἐξαγορᾶς τῆς ἐλευθερίας του, ἔχουν ὑποχρέωση, ἐφ' ὅσον προκύψει περισσευμα κάποιου ποσοῦ, νά ἐξοφλήσουν, σύμφωνα μέ τά ἐπίσημα συμβόλαια καί ἔγγραφα μέ τά ὁποῖα τόν κρατοῦν ὡς ἐνέχυρο, ὁποῖον πράγματι (ἀπό τούς λοιπούς πιστωτές) περιμένει, ὅπως ἔχουν ὑποχρέωση ἀπό τό νόμο· τοῦτο (ἀποφασίστηκε) ὕστερα ἀπό παρεμβάσεις τοῦ ἐξοχοτάτου κυρίου Ἰακώβου Μπαρμπαρίγου⁽¹⁰⁾ γιά τό χρέος πού διεκδικεῖ ἀπό τόν καπετάν Φραντζέσκο Παουλίνα, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει ὡς ἐνέχυρο τόν εἰρημένο σκλάβο στους ἀνωτέρω Οἰκονόμο καί Γραμματικά καί χωρίς ζημία ὁποιουδήποτε ἄλλου.

Κωνσταντῆς Ἀλιπράντης βεβαιώνω τά ἀνωτέρω
Piego Tipti(;) μετέγραψα ἰδιοχειρῶς καί ὑπογράψω

Ἐγγραφο 3ο

† Ἡ ταπεινότης ἡμῶν, διά τῆς παρουσίας ἐνυπογράφου μου ὁμολογίας, ὁμολογῶ πὼς χρεωστῶ τοῦ ἀγίου οἰκονόμου Μυκόνου παπά κύρ Μάρκου ρεάλια πεντακόσια πενήντα τῆς σπάνιας σωστά, ἤτοι 550, τά ὁποῖα ρεάλια γροικῶνται διά τόν Ἀἰβαζή τόν σκλάβο Μανησαλή καί ὑπόσχομαι εἰς διορίνα μῆνες ἔξι νά τόν πληρώσω εὐχαριστημένα χωρίς καμίαν ἐναντιότητα κάμνοντάς του καλόν εἰς ὅ,τι πού νά μοῦ εὐρίσκονται κινητά καί ἀκίνητα, ἔτι ὑπόσχομαι ἐάν καί περάσῃ ἡ διορία τοῦ καιροῦ καί δέν τῆς τά δώσω νά τῆς τά πληρώων τά ἄνωθεν 550 ρεάλια τά δέκα ἔντεκα καί διά τοῦτο δέδοκα τό παρόν εἰς ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει 1670 Φεβρουαρίου 18
(ΤΣ) † ὁ Παροναξίας Θεοφάνης ὑπόσχομαι⁽¹¹⁾

- (1) Πρόσωπο άγνωστο.
- (2) Άν δέν πρόκειται γιά διαφορετικό πρόσωπο είναι ό Φίλιππος Γραμμάτικας, console veneto στήν Άθήνα, από όπου στίς 28 Μαΐου 1672 έγραφε: «Πρό μηνών βρεθήκαμε στή Χίο ό θεϊός μου Φραντζέσκος Γραμμάτικας και ό εξάδελφός μου Γάσπαρος Κοντόσταυλος, και είχαμε τήν εύκαιρία νά συζητήσουμε τήν κακή κατάσταση τής (καθολικής) Έκκλησίας τής πατρίδας μας Άνδρου...» (SCPF/SC. ARCIP. 2^A, φ. 332^R).
- (3) Βλ. σημείωση 9 έπόμ. έγγραφου.
- (4) Πρόσωπο άγνωστο.
- (5) Ό μεγαλύτερος από τούς Άντριώτες αδελφούς Κοντόσταυλος, μεγαλύτερος όπως και τά αδελφία του Μιχελέτος και Νικόλος (έγκατεστημένος στή Βενετία). Βλ. σχετικά στά άρθρα μου α) Οί Κοντόσταυλοι τής Άνδρου και ό Άγιος Γεώργιος Καθολικών τής Σύρου, στό περιοδ. «Κυκλαδικά Θέματα», τόμ. Α', τεύχος 6, 1985, σσ. 346-351 και β) Άπό τό Νικολό Κοντόσταυλο (1662) καταγγελία καθολικού επισκόπου Σύρου και σύσταση κληροδοτήματος στή Σίφνο, στό περιοδ. «Κυκλαδικά Θέματα», τόμ. Γ', τεύχος 13, 1986, σσ. 14-16.
- (6) Πρόκειται γιά τόν Τήνιο Κωνσταντίνο Άλιπράντη, γαμπρό του Γάσπαρου Κοντόσταυλου, έμπορο και έξαγοραστή τών τουρκικών φορολογιών τής Σίφνου, ίσως και άλλων νησιών. Στά 1672, Φεβρουαρίου 22, ό πενθερός του, θέλοντας νά τόν προωθήσει κοινωνικά, έγραφε στόν Βάιλο ΚΠόλεως: «Παρακαλώ εύσεβάτως τήν έκλαμπρότητά σας νά συγκατανεύσετε νά γίνει πρόξενος (τής Βενετίας) στήν Άνδρο και τή Μύκονο ό κύριος Κωνσταντίνος Άλιπράντης, γαμπρός μου, πιστός ύπήκοος και άνθρωπος μέ μεγάλες ικανότητες και προτερήματα στήν άσκηση δημόσιας ύπηρεσίας» (ASV, Bailo, 116). Όμως «οί προεστοί, γέροντες και έπίτροποι τής νήσου Σίφνου» τόν κατηγορήσαν, μέ έπίσημη καντσελλαρική πράξη του 1682, ως άπάνθρωπο και έγκληματία (βλ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Έγκλήματα στή Σίφνο του 1675, περιοδ. *Κυκλαδικά Θέματα*, τόμος Α', τεύχος 5, 1984, σσ. 272-274). Μετά τά άνωτέρω έγκληματικά γεγονότα «ό Θεός γλήγορα έκαμε τήν εκδίκησιν και έπέθανεν κενόν και ψυχρόν θάνατον ό Άλιπράντες και ή γυναίκα του», σημείωναν όί πρόκριτοι τής Σίφνου.
- (7) Πρόσωπο άγνωστο. Στό έγγραφο 3 άποκαλείται Άίβαζής Μανησαλής.
- (8) Προφανώς ό Διοικητής (Pronveditore) τής Τήνου Domenico Diedo, γιά τόν όποιο βλ. στού Κώστα Καιροφύλα, *Ιστορικοί Σελίδες Τήνου, Φραγκοκρατία – Βενετοκρατία – Τουρκοκρατία, 1207-1821*, έν Άθήναις 1930, σσ. 118 και 164.
- (9) Γνωστός από πολλά έγγραφα τής Μυκόνου. Η παλαιότερη μνεία του τό έτος 1648. Πέθανε λίγο πριν τό 1700. Υπήρξε καντζιλιέρης Μυκόνου, κριτής του επισκοπικού δικαστηρίου και έπίτροπος του Μεγ. Διερχμνέα Παναγιωτάκη Νικουσιου (βλ. σχετική βιβλιογρ. στού Σταύρου Μάνεση, Η έν Μυκόνω Έερά Μονή του Άγίου Παντελεήμονος, στήν Έπετηρ. Έταιρ. Κυκλαδ. Μελετών, τόμος Δ', 1964, σελ. 39 (και σέ άνάτυπο).
- (10) Πρόσωπο άγνωστο. Τό έπώνυμο είναι πολύ διαδεδομένο από παμπάλαια χρόνια στή Σαντορίνη. (Βλ. Άγαμ. Τσελίκα, *Μαρτυρίες από τή Σαντορίνη, 1573-1819*, Άθήνα 1985, όπου και Ιάκωβος Μπαρμπαρίγος στό αξίωμα του κοντόσταυλου στό 1583 κλπ.). Στόν πίνακα τών Βενετών Διοικητών τής Τήνου, ό Καιροφύλας (σελ. 164) άναφέρει Marco Barbarigo στίς χρονολογίες 1662 και 1689.
- (11) «Ό όσιώτατος έν έερομονάχος και πνευματικούς κύρ Θεοφάνης» Μαυρογορδάτος, εκλέχτηκε μητροπολίτης Παροναξίας στίς 5 Ιουνίου 1667. (Βλ. Δ.Γ. Άποστολόπουλου – Π.Δ. Μιχαηλάρη, Η Νομική Συναγωγή του Δοσιθέου, Άθήνα 1987, σελ. 303, έκδοση Έθνικού Ίδρυματος Έρευνών). Κατά τά τέλη του 1670 ό Θεοφάνης έγκατέλειψε τήν έδρα του και μεταπήδησε στήν Καθολική Έκκλησία. Τό Βατικανό του άνέθεσε διάφορες άποστολές στόν ευρωπαϊκό χώρο γιά τίς όποιες έχω πολλά έγγραφα του Άρχείου τής SCPF και έτοιμη μελέτη μέ τίτλο «Η ευρωπαϊκή πορεία του Θεοφάνη Μαυρογορδάτου, πρώην μητροπολίτου Παροναξίας».